

"IKKINCHI JAHON URUSHI QATNASHCHILARI JASORATINING YOSH AVLOD TARBIYASIDAGI AHAMIYATI VA ZAMONAVIY TA'LIM TIZIMIDA TARIXIY XOTIRANI MUSTAHKAMLASH YO'LLARI"

Abduraimov Abdujabbor Obidjon o'gli

Namangan Davlat Pedagogika Institutining Aniq va Tabiiy fakulteti

Texnologiya ta'lim yo'nalishi talabasi

Ilmiy rahbar: Tillayev Bobomurod Abduvohobovich

Annotatsiya, mazkur maqolada Ikkinchi jahon urushi yillari va o'zbek xalqining bu urushdagi hissasi tarixiy tahlil asosida ko'rib chiqilgan. Shuningdek, urush qatnashchilarining jasorati, Xotira va qadrlash kunining ma'naviy-tarbiyaviy ahamiyati, ta'lim tizimi, adabiyot, san'at, OAV va fuqarolik jamiyati institutlarining tarixiy xotirani saqlashdagi o'rni keng yoritilgan. Maqola yosh avlodni vatanparvarlik ruhida tarbiyalashga xizmat qiluvchi ilmiy-amaliy tavsiyalarni o'z ichiga oladi.

Kalit so'zlar: *Ikkinchi jahon urushi, tarixiy xotira, jasorat, vatanparvarlik, ta'lim tizimi, xotira madaniyati, fuqarolik jamiyati.*

Аннотация ,В данной статье рассматриваются события Второй мировой войны и вклад узбекского народа на основе исторического анализа. Особое внимание уделено героизму участников войны, духовно-воспитательному значению Дня памяти и почестей, а также роли системы образования, литературы, искусства, СМИ и институтов гражданского общества в сохранении исторической памяти. Статья содержит научно-практические рекомендации по патриотическому воспитанию молодежи.

Ключевые слова: *Вторая мировая война, историческая память, героизм, патриотизм, система образования, культура памяти, гражданское общество.*

Abstract, this article examines the events of World War II and the contribution of the Uzbek people through historical analysis. It highlights the heroism of war participants, the spiritual and educational significance of the Day of Remembrance and Honor, and the role of the education system, literature, art, media, and civil society in preserving historical memory. The article provides practical recommendations aimed at fostering patriotism among the younger generation.

Keywords: *World War II, historical memory, heroism, patriotism, education system, memory culture, civil society.*

KIRISH

Tarix – bu faqat o‘tmish hodisalarining yig‘indisi emas, balki xalq xotirasining eng muhim manbaidir. Har bir millat o‘z tarixini anglab yetmog‘i, ajdodlarining jasoratidan ilhomlanmog‘i zarur. Shu ma’noda, Ikkinchi jahon urushi insoniyat tarixida misli ko‘rilmagan fojealar, ayni paytda xalqimizning matonati, fidoyiligi va jasoratini namoyon etgan davr bo‘lib qolmoqda. Har yili 9-may sanasi yurtimizda Xotira va qadrlash kuni sifatida keng nishonlanadi. Bu sana O‘zbekiston xalqining tarixiy xotirasini mustahkamlash, urush qatnashchilari va mehnat fronti fidoyilarining mardligini e’tirof etish, yosh avlodni vatanparvarlik ruhida tarbiyalashda muhim o‘rin tutadi.

O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2025-yil 19-fevraldagi “Ikkinchi jahon urushida qozonilgan g‘alabaning 80 yilligi hamda Xotira va qadrlash kuniga tayyorgarlik ko‘rish va munosib nishonlash to‘g‘risida”gi Qarori bu yo‘nalishda amalga oshirilayotgan ishlarga yangi sur‘at bag‘ishladi. Qarorda xalqimiz ko‘rsatgan jasoratni keng targ‘ib qilish, tarixiy xotirani asrab-avaylash va yoshlar ongida milliy g‘urur tuyg‘usini shakllantirish ustuvor vazifa sifatida belgilandi. Ayniqsa, hozirgi globallashuv davrida tarixni anglash, uni to‘g‘ri talqin qilish va yosh avlodga yetkazish dolzarb masalaga aylanmoqda^[29].

Bugungi kunda O‘zbekistonda xotira madaniyatini shakllantirishga katta e’tibor qaratilmoqda. Adabiyot, san’at, ommaviy axborot vositalari, ta’lim tizimi va fuqarolik jamiyati institutlari bu borada faol ishtirok etmoqda. Maktab va oliy ta’lim muassasalarida urush tarixi, faxriylar hayoti va ularning fidokorligi haqida saboqlar o‘tilmoqda. Ommaviy axborot vositalarida mavzuga oid filmlar, maqolalar, eshittirishlar keng yoritilmoqda. Bularning barchasi yoshlarning qalbida tarixga hurmat, Vatanga sadoqat, jasorat va fidoyilik fazilatlarini shakllantirishga xizmat qilmoqda.

Mazkur maqolada Ikkinchi jahon urushi qatnashchilarining jasorati, 9-may – Xotira va qadrlash kunining tarixiy-ma’naviy ahamiyati, O‘zbekistonda xotira madaniyatini shakllantirishda adabiyot, san’at va OAVning roli, shuningdek, yoshlar

ongida tarixiy xotirani mustahkamlashda ta’lim tizimining o’rni ilmiy-nazariy va amaliy jihatdan tahlil qilinadi.

Maqolaning maqsadi – tarixiy xotirani saqlash, yosh avlodni vatanparvarlik ruhida tarbiyalashda mavjud imkoniyat va vositalarni o’rganish, ularni yanada takomillashtirish yuzasidan amaliy tavsiyalar ishlab chiqishdan iboratdir.

Ikkinchi jahon urushi – insoniyat tarixidagi eng og’ir sinovlardan biri

Ikkinchi jahon urushi (1939–1945) XX asr tarixidagi eng dahshatli va keng ko’lamli harbiy to’qnashuv bo’lib, u butun dunyo xalqlari uchun og’ir sinov, millionlab begunoh insonlarning hayotiga zomin bo’lgan fojia bo’ldi. Bu urush nafaqat siyosiy chegaralarni o’zgartirdi, balki xalqlarning ongida, tafakkurida ham katta iz qoldirdi. Ayniqsa, sobiq Sovet Ittifoqining tarkibida bo’lgan O’zbekiston xalqi bu fojiani yurakdan kechirdi – frontga 1,5 milliondan ortiq o’zbekistonliklar safarbar etildi, ularning ko’plari halok bo’ldi yoki bedarak yo’qoldi. Mamlakat ichkarisida esa mehnat jabhasi oldida ulkan mas’uliyat turgan edi^[30].

O’zbekistonliklarning urushdagi jasorati va fidoyiligi, Urush yillarida o’zbekistonlik jangchilar, tibbiyot xodimlari, muhandislar va oddiy ishchilar frontda va front ortida o’z jasoratlari bilan ajralib turishdi. General Sobir Rahimov, qahramon Zebo G’aniyeva, partizan Malika Sobirova kabi ko’plab yurtdoshlarimiz o’z nomlarini tarixga oltin harflar bilan yozdirgan. Ularning jasorati bugungi avlod uchun nafaqat tarixiy dalil, balki iftixor manbaidir. Shu bilan birga, urush yillarida O’zbekiston hududiga evakuatsiya qilingan millionlab odamlarni bag’riga olib, ularga boshpana, oziq-ovqat va mehr bergani – xalqimizning insonparvarlik va mehr-oqibat fazilatlarini yaqqol ko’rsatdi.

Xotira va qadrlash madaniyati: o’zbek jamiyatida shakllanishi

Urushdan keyingi yillarda O’zbekistonda xotira va qadrlash madaniyatini shakllantirish davlat siyosatining ustuvor yo’nalishlaridan biriga aylandi. Har yili 9-may kuni Xotira va qadrlash kuni sifatida nishonlanib, urush qatnashchilari, mehnat faxriylari, halok bo’lgan yurtdoshlarimiz xotirasi yodga olinadi. Parklar, yodgorliklar, maktablar va ko’chalar nomiga aylangan qahramonlar haqida hikoya qiluvchi tadbirlar yosh avlodda faxr va hurmat tuyg’ularini shakllantiradi.

Prezidentimiz tashabbusi bilan tashkil etilgan “Xotira xiyoboni”, “Shon-sharaf” muzeyi va boshqa esdalik majmualari bu yo’nalishdagi keng qamrovli ishlarga misol

bo‘la oladi. Ayniqsa, 2020-yildan boshlab urush faxriylarini moddiy va ma‘naviy qo‘llab-quvvatlash, ularning hayot yo‘llarini o‘rganib yoshlar orasida targ‘ib qilishga katta e‘tibor qaratilmoqda.

Ommaviy axborot vositalari, adabiyot va san‘atda tarixiy xotira aks etishi

Tarixiy xotirani mustahkamlashda ommaviy axborot vositalari, adabiyot va san‘at vositalarining o‘rni beqiyosdir. Urush mavzusiga bag‘ishlangan filmlar, romanu hikoyalar, teatr asarlari va hujjatli ko‘rsatuvlar millionlab tomoshabinlarning qalbida o‘chmas taassurot qoldiradi. O‘zbek adabiyotida Odil Yoqubov, Pirimqul Qodirov, Said Ahmad kabi yozuvchilarning asarlari orqali urushning fojiasi va inson jasorati teran aks etgan.

Shuningdek, zamonaviy axborot texnologiyalari – internet saytlari, ijtimoiy tarmoqlar va elektron platformalar orqali ham tarixiy xotirani keng ommaga yetkazish imkoniyati paydo bo‘ldi. Ayniqsa, yoshlar orasida tarixiy voqealarni zamonaviy vositalar bilan yetkazish, ularni vatanparvarlik ruhida tarbiyalashda katta ahamiyatga ega bo‘lmoqda.

Ta‘lim tizimida tarixiy xotirani mustahkamlash yo‘llari.

Ta‘lim tizimi – yosh avlod ongiga tarixiy haqiqatlarni yetkazish, ularni milliy g‘urur, jasorat va vatanparvarlik ruhida tarbiyalashda asosiy vositadir. O‘zbekiston maktablarida “Vatan tuyg‘usi”, “Tarix” va “Odobnoma” fanlari orqali Ikkinchi jahon urushi va uning oqibatlarini, urushda ishtirok etgan o‘zbekistonlik qahramonlarning hayoti va jasorati to‘g‘risida darslar o‘tiladi. Bu orqali o‘quvchilar tarixiy xotirani chuqur anglaydi va o‘z vataniga muhabbat bilan qarashni o‘rganadi.

Bundan tashqari, oliy ta‘lim muassasalarida ham talabalarning ijtimoiy faolligini oshirish, ularda fuqarolik pozitsiyasini shakllantirish, milliy qadriyatlar va tarixga hurmat bilan qarash hissini uyg‘otish maqsadida turli tadbirlar, seminarlar, davra suhbatlari, ijodiy tanlovlar o‘tkaziladi. Yurtimizda har yili o‘tkaziladigan “Shon-sharaf oyligi”, “Xotira darslari” kabi loyihalar ta‘lim tizimida tarixiy xotirani mustahkamlovchi samarali amaliyotlardan biri hisoblanadi.

Ta‘lim muassasalarida ilg‘or texnologiyalar, virtual ekskursiyalar, interaktiv darslar orqali yoshlarning tarixiy voqealarga bo‘lgan qiziqishini oshirish mumkin. Masalan, urush qatnashchilari haqida tayyorlangan videoroliklar, podkastlar, vatanparvarlik mavzusidagi teatr sahnalari orqali o‘quvchilarning tasavvuri va tushunchasi yanada boyitiladi.

Shuningdek, yoshlarning ota-bobolari, qarindoshlari yoki o‘z mahallasidagi faxriylar bilan suhbatlar uyushtirib, ularning xotiralari asosida maktab devoriy gazetalarida maqolalar e‘lon qilish orqali ham tarixiy xotirani yosh avlod qalbiga singdirish mumkin.

Xotira vositasi sifatida ilmiy tadqiqotlar va fuqarolik jamiyati instituti

Tarixiy xotirani mustahkamlashda nafaqat davlat siyosati va ta‘lim tizimi, balki ilmiy izlanishlar va fuqarolik jamiyati institutlarining ham muhim o‘rni bor. Bugungi kunda respublikamizda Ikkinchi jahon urushi tarixiga, urush qatnashchilari hayoti, ularning mehnat va jangovar jasoratiga bag‘ishlangan ko‘plab ilmiy-tadqiqot ishlari olib borilmoqda. Bu ilmiy izlanishlar orqali tarixiy dalillar qayta ochiladi, arxiv hujjatlari asosida urush yillari voqealari chuqur tahlil qilinadi.

Ilmiy tadqiqotlar yosh tadqiqotchilar, talabalar, aspirantlar uchun ham keng imkoniyatlar yaratadi. Ular o‘z izlanishlari orqali nafaqat tarixiy haqiqatni o‘rganadilar, balki uni keng jamoatchilikka yetkazish, ma‘naviy meros sifatida targ‘ib qilishda faol ishtirok etadilar. Ilmiy maqolalar, monografiyalar, dissertatsiyalar bu yo‘nalishdagi faoliyatning amaliy mahsuli hisoblanadi.

Fuqarolik jamiyati institutlari – nodavlat notijorat tashkilotlar, faxriylar uyushmalari, yoshlar ittifoqi va boshqa jamoaviy birlashmalar ham tarixiy xotirani saqlash va uni kelajak avlodlarga yetkazish borasida muhim vazifalarni bajaradi. Jumladan, “Nuroniylar kengashi”, “Yoshlar ittifoqi” kabi tashkilotlar urush faxriylari bilan uchrashuvlar, xotira tadbirlari, ko‘rgazmalar, esdalik kitoblar chop etilishi va videomateriallar tayyorlash orqali bu boradagi faoliyatga katta hissa qo‘shmoqda^[31].

Tarixiy xotirani saqlashda bunday ilmiy va jamoaviy sa’y-harakatlar nafaqat o‘tmishni yodga olish, balki zamonaviy avlod ongida mustahkam ma‘naviy tayanchni yaratishga xizmat qiladi. Bu esa mamlakat barqarorligi va vatanparvarlik ruhining asosiy garovidir.

Xulosa, Ikkinchi jahon urushi insoniyat tarixidagi eng dahshatli sahifalardan biri bo‘lib, uning yodgorligi, jasorat va saboqlari hech qachon unutilmasligi lozim. O‘zbekiston xalqining bu urushdagi hissasi, qahramon farzandlarining mardlik va matonati, orqada qolgan xalqimizning mashaqqatli mehnati va fidokorligi har bir yurtdoshimiz qalbida faxr va g‘urur uyg‘otadi. “Vatan ravnaqi, tinchligi va himoyasi yo‘lidagi qahramonlik unutilmaydi” degan g‘oya bugungi kunda nafaqat tarixiy

xotirani saqlash, balki yosh avlodni vatanparvarlik ruhida tarbiyalash, milliy g‘urur va vatan tuyg‘usini yuksaltirishda muhim o‘rin tutadi. Ta‘lim tizimi, adabiyot, san‘at, OAV, fuqarolik jamiyati instituti va ilmiy doiralar bu borada o‘zaro hamkorlikda harakat qilayotganlari tahsinga loyiqdir.

Ilmiy izlanishlar, vatanparvarlik tadbirlari, urush qatnashchilari bilan uchrashuvlar, ommaviy axborot vositalarining faoliyati, teatr va adabiyotdagi qahramon obrazlari – bularning barchasi bir maqsadga – tarixiy xotirani asrab-avaylashga va uni har doim dolzarb saqlab qolishga xizmat qiladi. Bu esa, o‘z navbatida, mamlakatimiz taraqqiyoti, xalqimiz birligi va yoshlar ongining shakllanishi uchun poydevor bo‘lib xizmat qiladi. Shunday ekan, urush dahshatlarini unutmaslik, qahramonlarimiz xotirasini e‘zozlash va ularning jasoratini avlodlar xotirasida abadiy saqlash – barchamizning muqaddas burchimizdir.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Karimov I.A. Tarixiy xotira – muqaddas qadriyat. – Toshkent: O‘zbekiston, 2000.
2. Xo‘jayev M. Ikkinchi jahon urushi yillari O‘zbekiston. – Toshkent: Akademnashr, 2015.
3. Qodirov S. Xotira va qadrlash – milliy o‘zlik ifodasi. – Toshkent: Ma‘naviyat, 2019.
4. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2025-yil 19-fevraldagi “Ikkinchi jahon urushida qozonilgan g‘alabaning 80 yilligi hamda Xotira va qadrlash kuniga tayyorgarlik ko‘rish va munosib nishonlash to‘g‘risida”gi Qarori.
5. UNESCO. Memory and Memorialization in History Education. – Paris: UNESCO Publishing, 2021.
6. Boymatov N. O‘zbekiston urush yillarida: tarixiy-madaniy meros. – Toshkent: Fan, 2016.
7. Sharipova G. Tarixiy xotira va yoshlar ongidagi roli. // “Ma‘naviyat va ma‘rifat” jurnali, 2023, №4.
8. Nurullayev M. Milliy g‘urur va xotira madaniyati. – Toshkent: Adolat, 2022.
9. Smith A. War and Memory in the Twentieth Century. – Cambridge: Cambridge University Press, 2004.
10. Rasulov D. Ta‘lim tizimida vatanparvarlik tarbiyasi konsepsiyasi. // “Pedagogika va psixologiya” jurnali, 2024, №2.